

MONUMENTAL MK

**MONUMENTET
DHE ARKITEKTURA
BRUTALISTE
NË MAQEDONINË E VERIUT
UDHËRRËFYES TURISTIK**

PËRMBAJTJA

Prezantimi	3
Shkupi - kryeqyteti i brutalizmit	4
1. Qendra e transportit e Kenzo Tange	9
2. Biblioteka kombëtare dhe universitare	11
3. ASHAM – objekti më i dekoruar i ark. Boris Çipan	13
4. Shtëpia përkujtimore - muzeu I LNÇ - së dhe revolucionit	17
5. “Deti i akullit” në zemër të Shkupit - Opera dhe Baleti Kombëtar	18
6. Margaret Thatcher dhe unë në QTQ	23
7. Monumenti Gruaja luftëtare, Parku gruaja	26
8. Simboli i brutalizmit të kryeqytetit: Qendra e telekomunikimit	29
9. Në përkujtim të çlirimtarëve të Shkupit	32
10. Edhe Papa Francisku në Kishën katolike	34
11. Arkivi i historisë – projekti më i dashur i ark. Konstantinovski	36
12. Shtëpia e studentëve “Goce Dellçev”	38
13. Mjellma e bardhë në bregun e qetë të Shkupit – MAB	42
14. Rojtari i Kalasë së Shkupit – Monumenti “Forcë, lavdi dhe fitore”	47
15. Shkollat në Shkup	48
16. Në 05:17 më 26 Korrik 1963	52
 Veles – “Guernica e Maqedonisë” pranë autostradës A1	55
Kavadar - Shtëpia e përjetshme për luftëtarët e Tikveshit	59
Monumenti varrezor në Kërçovë	63
Fortesa e lirisë në Koçan	66
Krushevë – Makedoniumi – njëra nga 10 ndërtesat më unike në botë	71
Vallëzimi i pathyeshmërisë në Prilep	79
Vatra e atdheut në Strumicë	83
Fitore edhe në qytetin e fundit të çliruar – Tetovë	84
Vendi i shenjtë në Isarin e Shtipit	88
 Informacione themelore	92
Për projektin	94

PREZANTIMI

Mirësevini në Monumental.MK, turne i monumenteve dhe arkitekturës brutaliste në Maqedoninë e Veriut!
Si pjesë e turneut të Monumenteve Ballkanike, ky rrugëtim ndërthur trashëgiminë e harruar të monumenteve të ndërtuara në periudhën e socializmit me arkitekturën unike brutaliste të krijuar në këto hapësira gjatë kësaj periudhe.

Gjatë këtij turneu, mund të njiheni më mirë me tridhjetë vende në Shkup dhe në disa qytete të vendit tonë, prej të cilëve, një pjesë ndodhen pranë autostradës A1 (“Miqësia”) që i bën ato vende ideale për pushim gjatë rrugës. Që të mund t’i përjetoni më mirë këto vende, në dispozicion keni udhëzues të shtypur, aplikacion mobil dhe faqe interneti.

Na ndihmoni të ruajmë dhe promovojmë këtë trashëgimi arkitekturore dhe origjinalitetin e saj, duke ndarë përshtypjet tuaja në mediat sociale, por gjithashtu zbuloni edhe suveniret tona të reja të krijuara pikërisht për aventurierë si ju.
Shijoni turneun!

SHKUPI

KRYEQYTETI I BRUTALIZMIT

"Shkupi nuk është film, nuk është trailer në të cilin e kuptojmë ngjarjen kryesore. Ai është përqëndrim i luftës njerëzore me natyrën, por edhe rezultat që frymëzon një luftë të re dhe nuk pranon humbje."

Jean Paul Sartre, 1963.

Më 26 korrik 1963, kryeqyteti i vendit tonë pësoi një katastrofë të paparë. Shkupi u godit nga një tërmet katastrofik që mori jetët e më shumë se 1.000 njerëzve dhe shkatërroi më shumë se 65% të ndërtesave në kryeqytet.

Tërmeti ishte pikë kthese në zhvillimin e qytetit. Shumë shpejt filloi rindërtimi i qytetit, në të cilin u ndërtuan një numër i madh objektivash dhe monumentesh me arkitekturë moderne. Në konkursin e shpallur për rindërtimin e Shkupit (1965), arkitekti i famshëm japonez Kenzo Tange fitoi çmimin e parë, ndërsa çmimin e dytë e fitoi R. Misheviq dhe F. Venkler. Ekipet e tyre, së bashku me shumë arkitektë të tjerë punuan për modelimin përfundimtar të Shkupit. Në planet e Tange, u kristalizuan dy struktura kryesore, ("Porta e Qytetit") (e cila duhej të përfshinte të gjitha komunikimet, operacionet e biznesit dhe transportin) dhe ("Muri i Qytetit") (si pjesë rezidenciale e qytetit). Nga planet e tij u ndërtuan ("Muri i Qytetit") dhe Qendra e Transportit.

Rindërtimi i qytetit u dha mundësi shumë arkitektëve të rinj vendas dhe të huaj, të cilët krijuan zgjidhje arkitekturore autentike të objekteve dhe monumenteve. Shumë prej objekteve të reja u ndërtuan në stilin e brutalizmit përmes ndërtesave masive me një konstruksion të theksuar dhe lëndë të parë të dukshme, natur beton (beton i papërpunuar) dhe në disa raste kombinim i tullave dhe natur beton. Një numër i konsiderueshëm i këtyre ndërtesave u shënjestruan nga projekti kontrovers "Shkupi 2014", projekt ky që zëvendësoi fasadat e objekteve me fasada të reja në stilin neoklasik dhe barok në kryeqytet dhe, për fat të keq, disa objekte përgjithmonë humbën pamjen e tyre autentike.

Në vitet e kaluara, posaçërisht në mesin e turistëve të huaj, u paraqit interes për këtë lloj arkitekture së bashku me arkitekturën specifike monumentale të periudhës socialiste në kryeqytet dhe në vendin tonë. Pikërisht ky turne është një përplekje për të tërhequr turistët në trashëgiminë e harruar arkitekturore, por edhe për t'i përkujtuar ata që Shkupi meriton epitelin - kryeqyteti i arkitekturës brutaliste.

QENDRA E TRANSPORTIT E KENZO TANGE

Stacioni i vjetër hekurudhor i vendosur në qendër të qytetit (Muzeu i sotëm i qytetit të Shkupit) filloi të funksionojë në vitin 1940 dhe ishte një nga stacionet më të vjetra hekurudhore në Ballkan. Pas tërmetit katastrofik të vitit 1963, në të cilin u dëmtua, filloi zhvillimi i një plani të ri për qytetin.

Autori i këtij objekti është arkitekti japonez Kenzo Tange (1913 - 2005). Objekti ndodhet 1 km larg qendrës së Shkupit. Nga ana tjetër, ky objekt është pjesë e mega strukturës ("Porta e Qytetit") e cila nuk ka përjetuar realizimin e saj të plotë.

Stacioni hekurudhor është ndërtuar si një strukturë mbi tokë, me 10 binarë, të vendosur në një urë masive betoni me një gjatësi prej 1.450 metrash. Është interesante të theksohet se ky është ndërtimi më i madh i urave në vend, por edhe një shembull i shkëlqyeshëm i arkitekturës brutaliste në kryeqytet. Stacioni i ri hekurudhor u ndërtua ndërmjet viteve 1971 dhe 1981, dhe treni i parë mbërriti në Qendrën e Transportit më 27 korrik 1981.

Sot, brenda Qendrës së Transportit, ndodhet Stacioni hekurudhor, Stacioni i autobusëve ndërmjet qyteteve dhe i autobusëve të qytetit.

BIBLIOTEKA KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare "Shën Klimenti i Ohrit" - Shkup (BKUSK) ndodhet në qendër të qytetit, në anën e majtë të lumit Vardar, pranë Universitetit "Shën Qirili dhe Metodi".

Biblioteka u krijua me vendim të (KAÇKM) në vitin 1944. Në tërmetin e Shkupit, ndërtesa e bibliotekës u shkatërrua së bashku me një pjesë të fondit të bibliotekës, pas së cilit Biblioteka u transferua në objekte parafabrikate të destinuara. Ndërtesa e re e (BKUSK) solemnisht u përfundua në 27 dhjetor 1971.

Autori i kësaj ndërtese është Petar Muliçkoski (1929), arkitekt i famshëm maqedonas dhe profesor në Fakultetin e Arkitekturës. Ai është fituesi i çmimit "Andreja Damjanov" për arritje jetësore.

Në objektin e (BKUSK), Muliçkoski përdor një skelet betoni të përforcuar për të formuar veranda dhe çardakë, në sipërfaqen e fasadës të së cilës ai aplikon plastikë dhe kolorit, të frymëzuar nga historia. Objekti karakterizohet me një funksionalitet të jashtëzakonshëm dhe paraqet shembull të shkëlqyeshëm të arkitekturës brutaliste në kryeqytet. Është i ndërtuar në natur beton me aplikim të dukshëm të zbukurimeve nga tradita e ndërtimit që mundëson komunikim efikas të së kaluarës me të tashmen, që është një gjë e rrallë në arkitekturën moderne maqedonase.

ASHAM

OBJEKTI MË I DEKORUAR I ARK. BORIS ÇIPAN

Një tjetër objekt i rëndësishëm i arkitekturës moderne maqedonase është ndërtimi i (ASHAM) - Akademia e Shkencave dhe Arteve e Republikës së Maqedonisë së Veriut që ndodhet në anën e majtë të lumit Vardar afër Pallatit të Gjykatës.

Ndërtimi i objektit ka përfunduar në vitin 1976. Autor i objektit është Boris Çipan (1918 - 2012), një nga arkitektët më të mëdhenj maqedonas dhe një ish-profesor i rregullt në Fakultetin e arkitekturës. Ai është i njohur për një numër të madh të objekteve të projektuara në vendin tonë, si dhe për punën e tij në konservim.

Ky objekt paraqet një arritje mbresëlënëse arkitekture nën ndikim të fortë të brutalizmit. Sipas prof. Tokarev, marrëdhëniet hapësinore-kohore të objektit dhe plastikës dytësore të saj ndërlidhen në mënyrë asociative me një arkitekturë popullore tradicionale të cilës i kontribuojnë verandat moderne, çardakët dhe sipërfaqja e valëzuar e pjerrët e çatisë. Ndërtesa përfshin salla të vogla

dhe një sallë të madhe konferencash, bibliotekë dhe leximore, kopsht skulpturor, etj.

Bëhet fjalë për objektin më të dekoruar të Çipan-it për të cilin mori çmimin më prestigjioz jugosllav për arkitekturë ("Beteja") (1977).

Për objektin e tij, Boris Çipan thotë: "Është e kotë të kërkoj analogji në përmbajtje. Akademia është një monument i shkencës dhe artit bashkëkohor dhe të ardhshëm maqedonas. E mendoj një kështjellë dhe më duket shumë ftohtë. Dekori shumëngjyrësh i kishës bizantine do të ishte një demagogji. Hedh poshtë të gjitha analogjitë e konkretizuara dhe kënaqem me: instiktin, i cili tanimë ka grumbulluar shumë takime me arkitekturën historike. Dhe kur vepra ka përfunduar, zbuloj se në bujtinat e manastirit Shën Jovan Bigorski, mjeshtri i vjetër maqedonas, krijoi një monumentalitet mbresëlënës në dru-gështenje. Shoh "një çardak as në qiell, as në tokë" të përrallave popullore, ndërsa në brendësi, në vend të zbrazëtisë së ftohtë të pallatit feudal, është krijuar intimiteti i ngrohtë i shtëpisë patriarkale maqedonase.

SHTËPIA PËRKUJTIMORE

MUZEU I (LNÇ)-SË DHE REVOLUCIONIT

Shtëpia përkujtimore - muzeu i Luftës Nacional Çlirimtare dhe revolucionit ndodhet në qendër të Shkupit në parkun midis (ASHAM) dhe (Pallatit të Gjykatës). Objekti u hap më 28 shtator 1981.

Në këtë vend ndodheshte shtëpia në të cilën gjatë Luftës së Dytë Botërore u takua kryesia e Komitetit Krahinor të Partisë Komuniste të Jugosllavisë për Maqedoni. Ndër të tjera, në pranverën e vitit 1941, këtu u mor vendimi për kryengritje të armatosur të popullit maqedonas. Objekti është ngritur në kujtim të këtyre ngjarjeve të rëndësishme në Luftën e Dytë Botërore.

Autorë të këtij objekti janë ish profesori në Fakultetin e arkitekturës në Shkup Aleksandar Nikoljski (1937 - 2018) dhe Vladimir Pota, arkitekt nga Shkupi.

Ky objekt shpesh përmendet në shembujt e arkitekturës moderne nga Shkupi, veçanërisht në botime të huaja.

“DETI I AKULLIT” NË ZEMËR TË SHKUPIT

OPERA DHE BALETI KOMBËTAR

Ky objekt gjendet në anën e majtë të lumit Vardar dhe është njëra nga ndërtesat më të bukura në kryeqytet.

Si pjesë e rindërtimit të pas-tërmetit të zonës qendrore të qytetit, në vitin 1967 u shpall konkursi për zgjidhje arkitekture-urbane të (Qendrës Kulturore) në bregun e lumit Vardar. Më shumë se 40 punime u dorëzuan në konkurs, ndërsa çmimi i parë iu dha (“Zyra 77”) nga Ljubljana, të autorëve Shtefan Kacin, Jurij Princes, Bogdan Splinder dhe Marijan Urshiq.

Piktura e Kasper Dejvid Fridrih (“Deti i akullit”) mendohet të jetë frymëzimi për pjesën e jashtme të objektit. Objekti është në formë kaskade, duke sjellë

kështu dinamizëm në hapësirë. Pjesa e jashtme e saj plotëson objektet e reja ortogonale të vendosura aty pranë. Përpara saj hapet një shesh që bashkon objektet përreth dhe formon një lidhje me lumin, anën tjetër të qytetit dhe vizitorët e tij. Objekti është i ndërtuar në një sistem konstruktiv masiv (mure bartëse prej betoni), ndërsa përpunimi i jashtëm i mureve të fasadave ka një përfundim të bardhë. Objekti përfshin një Sallë të madhe me kapacitet mbi 700 vende, një holl, si dhe hapësira për vizitorët dhe hapësira për përgatitjen dhe performancën e arteve.

Ndërtimi i objektit ka përfunduar në vitin 1979. Kompleksi sot përfshin: Shkollën e Muzikës dhe Baletit, Bankën komerciale, Filharmoninë, etj. Opera dhe Baleti Kombëtar është qendra e jetës kulturore të Shkupit për më shumë se 40 vjet.

MARGARET THATCHER DHE UNË NË QTQ

Qendra tregtare e qytetit (QTQ) gjendet në qendër të qytetit, në anën e djathtë të lumit Vardar.

Gjatë viteve të gjashtëdhjeta të shekullit të kaluar filloi të zhvillohet ideja për të ndërtuar një objekt më të madh tregtar në qendër të qytetit. Gjatë kësaj periudhe, Shkupi forcohet si qendër rajonale, por ndikim përkatës në zhvillimin e idesë për këtë objekt kanë edhe pasojat e tërmetit katastrofal në vitin 1963. Si rezultat i kësaj, në vitin 1966 u pranua ideja për ndërtimin e një qendre tregtare rajonale, me dyqane hotelierike, komerciale dhe zejtare, ndërsa në vitin 1967 u shpall një konkurs i përgjithshëm jugosllav për zgjidhje ideore. Nga 23 zgjidhje konkurruese, u zgjodh vepra e arkitektit të famshëm Zhivko Popovski (1934 - 2007) (në bashkëpunim me Z. Gelevski, L. Markovska, T. Arsovski dhe të tjerë). Për këtë objekt, Popovski mori çmimin shtetëror "11 Tetori".

Ndërtimi filloi zyrtarisht më 11 Tetor 1969 dhe u lëshua në përdorim zyrtar në 27 Prill 1973. (QTQ) është e njohur për lirinë e lëvizjes që ofron duke e lidhur parkun (Gruaja luftëtare) me bregun e Vardarit, ndërsa 70% e sipërfaqes së saj është e hapur, sipërfaqe publike. Është ndërtuar si objekt parafabrikat, me konstruksion çeliku dhe panele të parafabikuara me beton të lehtë. Për shkak të natyrës së hapur të objektit, zgjidhjeve origjinale arkitekturore, integritetit të pesë kullave ekzistuese të banimit të ndërtuara para tërmetit, vështirë se mund të ndjeni madhësinë e ndërtesës ndërsa lëvizni nëpër të.

Është interesante të theksohet se gjatë vizitës së parë zyrtare të kryeministres britanike në Jugosllavi, në Shtator 1980 Margaret Thatcher vizitoi edhe Shkupin, ndërsa në (QTQ) ajo u takua me qytetarët e kryeqytetit tonë.

Duhet theksuar se në kuadër të projektit "Shkupi 2014" ishte planifikuar që edhe ky objekt të kishte fasadë barok. Qytetarët e Komunës Qendër dhe Shkupit, me më shumë iniciativa, duke përfshirë edhe "E dua QTQ", arritën të shpëtojnë këtë objekt.

Qendra Tregtare e Qytetit është një ikonë kulturore dhe një nga objektet më të njohura për qytetin e Shkupit dhe arkitekturën moderne maqedonase.

MONUMENTI GRUAJA LUFTËTARE

PARKU GRUAJA

Në më shumë vende të vendit tonë janë ngritur monumente për nder të pjesëmarrjes së grave në Luftën nacionalçlirimtare (LNÇ). Shumë gra iu bashkuan lëvizjes partizane. Zyrtarisht, 5752 gra morën pjesë në (LNÇ), nga të cilat rreth 300 vdiqën, 7 u shpallën heronj kombëtarë, dhe 141 gra janë bartëse të Medaljes përkujtimore të partizanëve të vitit 1941.

I tillë është edhe ky monument. Ndodhet në parkun e njohur si Parku gruaja midis Parlamentit dhe Qendrës Tregtare të Qytetit në Shkup. Është i ndërtuar nga mermeri dhe u përrua solemnisht në Ditën e grave, 8 Mars 1970.

Autor i këtij monumenti është Boro Mitriqeski (1927 - 2018), skulptor maqedonas dhe ish anëtar i Akademisë së Shkencave dhe Arteve (AShAM).

BUL. VMRO BB, SKOPJE
41.998384, 21.429818

SIMBOLI I BRUTALIZMIT TË KRYEQYTETIT

QENDRA E TELEKOMUNIKIMIT

Qendra e telekomunikimit është e vendosur në qendër të Shkupit dhe është një nga objektet më të rëndësishme të ndërtuara gjatë rindërimit të pas tërmetit të kryeqytetit.

Autor i këtij objekti është arkitekti maqedonas Jordan Konstantinov (1926) i njohur për stilin e tij brutalist. Ai gjithashtu është autor i disa objekteve të tjera në Shkup me stil të ngjashëm: Shkolla e Mjekësisë, Gjumnazi "Nikolla Karev", Kisha Protestante, por edhe objekte në ShBA, Suedi, etj.

Projekti filloi në Tetor 1968 dhe deri në 1972 u zhvilluan tre variante të projektit. Ky objekt u realizua në disa faza. Në fazën e parë, u ndërtua Kulla (me lartësi prej 7 kate) dhe blloku (me lartësi 4 kate) në të cilën janë vendosur pajisjet e telekomunikimit.

Pastaj u realizua “Sportel - salla”, e cila ndodhet në anën perëndimore, afër bulevardëve “Goce Delchev” dhe “Ilinden”. Është e njohur për nga forma e saj rrethore dhe është plotësuese e lojës figurative të elementeve – vertikaleja e kullës së telekomunikimit, blloku drejtkëndor i telekomunikimit dhe ndërtesës administrative të parashikuar (në formë katrore). Në sallë u vendosën murale me motive nga Beteja Nacionalçlirimtare nga piktori i njohur akademiku maqedonas Borko Llazeski (1917-1993), të cilat u shkatërruan nga zjarri në vitin 2013.

Qendra e telekomunikimit është e ndërtuar në natur beton. Kanavacat e fasadave trajtohen në detaje të gjera, ndërsa sipërfaqet e betonit tregohen singlerisht. E njohur gjerësisht si Posta e Shkupit, Qendra e telekomunikimit është një nga interpretimet më specifike lokale të narracionit brutalist dhe simbol i arkitekturës moderne të Shkupit. Për shumë shkupjanë, kjo qendër ishte krenaria e qytetit dhe objekt para kohës së saj.

Maketa e këtij objekti u paraqit në ekspozitën “Drejt utPërshkrimi të betonit: Arkitektura në Jugosllavi, 1948 - 1980” në Muzeun e Artit bashkëkohor (MoMA) në New York në periudhën 2018 - 2019, si dhe në shumë ekspozita të tjera në të gjithë botën.

NË PËRKUJTIM TË ÇLIRIMTARËVE TË SHKUPIT

Monumenti ndodhet para anës lindore të ndërtesës së Qeverisë.

Kryeqyteti në Luftën e Dytë Botërore u çlirua në 13 nëntor 1944, datë e shënuar si Dita e çlirimit të Shkupit. Për nder të çlirimtarëve të tij, ky monument u ngrit në 1955.

Ky kompozim monumental përbëhet prej 7 skulpturave. Në krye të kompozimit është vendosur një luftëtar i cili me pushkë në dorë inkurajon luftëtarët të sulmojnë. Më pas vijon me një grua dhe një fëmijë me qëndrim vendimtar me armë në duar. Pastaj vijon një luftëtar i cili me njëren dorë mban një shok të plagosur ndërsa me tjetrën hedh një bombë, si dhe një luftëtar që po vdes duke mbajtur flamurin me forcën e tij të fundit. Më në fund, paraqitet një i ri që nxjerr një armë nga brezi i tij dhe përgatitet për sulm.

Skulpturat janë prej bronzi dhe janë të një madhësie të mbinatyrshme.

Autor i këtij monumenti është piktori dhe skulptori kroat Ivan Mirković (1893 - 1988).

Bëhet fjalë për një nga monumentet më të njohura të kësaj periudhe në Shkup. Monumenti është në gjendje të shkëlqyeshme dhe në këtë hapësirë rregullisht organizohen maifestime të ndryshme.

BOUL. ILINDEN 2, SKOPJE
41.999915, 21.429107

EDHE PAPA FRANCIKSU NË KISHËN KATOLIKE

Kisha Katolike është një shembull tjetër i arkitekturës moderne të Shkupit e krijuar gjatë viteve shtatëdhjeta të shekullit XX. Objekti është i vendosur në qendër të kryeqytetit në bulevardin “Mitropolit Teodosij Golloganov”.

Katedralja e vjetër katolike “Zemra e Shenjtë e Jezusit” është ndërtuar në vitin 1902 dhe ka qenë e vendosur në rr. “Maqedonia”. Ajo u shkatërrua në tërmetin e Shkupit, pas të cilit filloi ndërtimi i një objekti të ri. Kisha është dizajnuar në vitin 1973, ndërsa është ndërtuar në periudhën 1975 - 1977. Projektues të objektit janë Bllagoja Micevski (1931 - 2002) dhe Sllavko Gjuriq (1931 - 1980). Gjatë karrierës së tij, Bllagoja Micevski krijoi objekte të ndryshme, dhe është pjesëmarrës në shumë konkurse në fushën e arkitekturës dhe urbanizmit. Gjatë krijimit të zgjidhjes ideore, projektuesit përdorin një shprehje të lirë plastike me linja të buta të lakuara, ngjashëm siç kishte bërë Kenzo Tange në kishën e Shën Marisë në Tokio.

Për këtë objekt Bllagoja Micevski mori një Pllakë të artë nga Vatikani. Ai është gjithashtu fitues i shpërblimit për arritje jetësore “Andreja Damjanov”.

Gjatë vizitës së tij apostolike në vendin tonë, më 7 maj 2019, në oborrin e Katedrales Papa Françesku pati një takim ekumenik dhe ndërftar me të rinjtë. Me atë rast, ai theksoi, “Më jep shumë shpresë se shoh të rinjë që heqin etiketat e ngjitura më parë dhe nuk durojnë më ndarjet e së kaluarës dhe të tashmes dhe shkojnë përtej saj”.

UL. PETAR POP ARSOV 47, SKOPJE
41.994939, 21.417873

ARKIVI I HISTORISË

PROJEKTI MË I DASHUR I ARK. KONSTANTINOVSKI

Në këtë objekt është i vendosur Arkivi në Shkup, i cili është një departament i Arkivit Shtetëror të Republikës së Maqedonisë së Veriut. I themeluar në vitin 1952, ky institucion është përgjegjës për mbrojtjen e materialit arkivor në rajonin e Shkupit dhe rrethinës. Objekti është i vendosur në cep të Bulevardit “Aradhat partizane” dhe rrugës Moskowska.

Autor i objektit është arkitekti dhe profesori i njohur maqedonas Georgi Konstantinovski (1930). Profesori Konstantinovski ka magjistruar në Universitetin Jeil dhe është autor i një numri objektesh të stilit brutalist në vendin tonë, përfshirë Shtëpinë e studentëve “Goce Delçev” në Shkup.

Objekti daton që nga viti 1967 dhe bëhet fjalë për njërin nga objektet e para të stilit modern, të përfunduara pas tërmetit të Shkupit. Ai surprizon me qartësinë dhe stilin e tij të pastër dhe është një lloj skulpture në hapësirën urbane, e bërë në natur beton. Kompozimi arkitekturorë i objektit është paraparë me gabarit të ulët dhe të lartë. Gabariti i ulët është i dizajnuar nga dy paralelopipedë të kryqëzuara të vendosura njëra mbi tjetrën, ndërsa i larti nga një prizëm katër anësh me lartësi tetë kate. Theks i veçantë është vendosur në muret e betonit dhe shtyllat e fuqishme, të cilat me strukturën e tyre të hullizuar-fërgëlluese duhet të shkaktojnë një ndjenjë sigurie dhe stabiliteti.

Për këtë objekt, vetë autori thotë se Arkivi është projekti i tij më i dashur në karrierën e tij. Projekti i Arkivit historik është ekspozuar në një numër më të madh ekspozitash në vend dhe jashtë vendit.

UL. MOSKOVSKA 1, SKOPJE
42.003102, 21.390746

SHTËPIA E STUDENTËVE

"GOCE DELLÇEV"

Shtëpia e studentëve "Goce Delçev" ndodhet në vendbanimin Taftalixhe, në bulevardin "Metropolit Teodosij Golloganov".

Ndërtimi i objektit filloi në mënyrë solemne në Ditën e çlirimit të Shkupit, 13 Nëntor 1969. Objekti është pjesë e rindërtimit të pas tërmetit të kryeqytetit, dhe e ngjashme me disa nga objektet e tjera të kësaj periudhe, ai është i projektuar dhe ndërtuar në stilin e njohur të brutalizmit. Objekti u përfundua në vitin 1973.

Autor është Georgi Konstantinovski (1930), arkitekt dhe profesor i njohur maqedonas, autor i një numri të madh objektesh në vendin tonë.

Objekti ka kapacitet të akomodojë 1200 studentë, i organizuar në 4 blloqe me një kapacitet prej 300 studentësh. Shtëpia përmban dhoma teke, dyshe dhe dhoma bashkëshortore, si dhe kuzhinë, restorant, bibliotekë, terrene sportive, park, etj. Arkitektura e objektit pasqyron jetën e studentëve me detaje dhe karakteristika të veçanta dramatike. Blloqet janë të vendosura në distancë të duhur, duke shënuar simbolin e pafundësisë dhe duke formuar një oborr qendror. Atriumi është pjesërisht i hapur, plotësisht i definuar me lidhës të fuqishëm ure ndërmjet kullave të larta.

Shtëpia studentore e profesor Konstantinovskit është një simbol i dallueshëm i Shkupit dhe arkitekturës brutaliste dhe si i tillë është përfaqësuar në shumë ekspozita dhe botime në mbarë botën.

Lidhur me qëndrimin e tij ndaj arkitekturës, arkitekti Konstantinovski thotë: “Sa më i lartë të jetë niveli kulturor i një shoqërie, aq më i lartë është niveli i arkitekturës. Prandaj arkitekti detyrimisht duhet të njohë arkitekturën e qytetërimit e kaluara, në mënyrë që me projektet e tij të jetë në gjendje të lokalizohet në kohën në të cilën krijon”.

**MJELLMA E BARDHË NË BREGUN
E QETË TË SHKUPIT**

MUZEU I ARTIT BASHKËKOHOR

Muzeu i artit bashkëkohor (MAB) është një tjetër shembull i arkitekturës moderne në kryeqytetin tonë.

Disa muaj pas tërmetit të Shkupit, në vjeshtën e vitit 1963, Komisioni për përgatitje të programit të themelimit të MAB filloi punën. Ideja për themelim të muzeun lindi për shkak të numrit të madh të veprave të artit që iu dhuruan Shkupit pas tërmetit nga organizatat ndërkombëtare, muzetë dhe individët. Sipas rrëfimit të Boris Petkovski-t, drejtorit të parë të MAB, ai në vitin 1965 ka realizuar takim me Le Korbizje në Paris për ta ftuar atë të jetë autor i projektit, por arkitekti i madh nuk mundi të pranonte për shkak të detyrimeve të tjera.

Si rezultat i kësaj, në vitin 1966 u shpall konkurs ndërkombëtar në të cilin u paraqitën 89 punime. Është zgjedhur projekti "Tigrat e Varshavës" - arkitektët Jerzhi Mokshinski, Evgeniush Vjezhbicki dhe Vaclav Klishevski. Ndërtimi i objektit filloi në 5 prill 1969 dhe muzeu u përfundoi solemnisht në 13 Nëntor 1970 - Ditën e çlirimit të Shkupit. Objekti është donacion nga Qeveria e Polonisë.

Me propozim të arkitektit dhe urbanistit polak Adolf Ciborovski, si vendndodhje e MAB u zgjodh pika më e lartë e kodrës Kale në qendër të luginës së Shkupit. Vendndodhja e zgjedhur mundësoi që nga njëra anë kjo ndërtesë moderne t'i kundërvihet të kaluarës (afërsia e kalasë mesjetare dhe osmane), dhe nga ana tjetër të ngrihet një objekt që sipas vendndodhjes së saj mund të krahasohet me Akropolin e Athinës.

Ndërtesa e MAB përbëhet nga tre objekte të lidhura, në të cilat janë vendosur sallat për ekspozita të rastiit, hapësirat për ekspozitë të përhershme, salla e leksioneve, biblioteka dhe arkivi dhe hapësira të tjera. Sipërfaqet e jashtme shërbejnë për realizim të projekteve të ndryshme skulpturore. Në MAB janë ekspozuar vepra të artistëve të shekullit XX.

Në hapjen solemne të kësaj ndërtese në vitin 1970, akademiku Blazhe Koneski tha: "Një ndërtesë e këtillë bëhet për komunikim të gjerë me botën. Ajo nuk është hedhur në një rrugicë të Ballkanit, por është e ngritur në këtë breg, nga i cili me një pamje të gjerë përfshin edhe Shkupin e vjetër dhe atë të ri dhe zonat e gjera përreth. Kjo ndërtesë le të hapë krahët si mjellma e bardhë në bregun paqësor të qytetit të Shkupit".

ROJTARI I KALASË SË SHKUPIT

MONUMENTI "FORCË, LAVDI DHE FITORE"

Autori i monumentit "Forcë, lavdi dhe fitore" është skulptori i njohur maqedonas Jordan Grabulloski (1925 - 1986). Ai i dedikohet fitores ndaj fashizmit. Ky monument betoni është i lartë 4 metra dhe është ngritur në vitin 1954. Monumenti ndodhet në Kala të Shkupit, në vendin ku ndodhej Muzeu arkeologjik, që u shkatërrua gjatë tërmetit. Së bashku me Iskra Grabulloska, ai është autor i kompleksit të famshëm monumental "Ilinden" - Krushevë.

SHKOLLAT NË SHKUP

Si pjesë e trendit të përgjithshëm të ndërtimit të objekteve të reja në stilin e brutalizmit, pas tërmetit në Shkup, u ndërtuan disa shkolla të mesme në këtë stil:

- Shkolla e mesme e mjekësisë në Shkup (autorë: Janko Konstantinov, 1970);

- Gjimnazi "Nikolla Karev" (autorë: Janko Konstantinov, 1968 - 70)

- Gjimnazi "Orce Nikollov" (autorë: Nikolla Bogaçev dhe Aleksandar Smilevski, 1969 - 71) etj.

UL. NIKOLA RUSINSKI 2, SKOPJE
42.004573, 21.400233

UL. 50 DIVIZIJA 2A, SKOPJE
41.990876, 21.422933

BUL. ILINDEN 101, SKOPJE
42.006231, 21.412440

NË 05:17 MË 26 KORRIK 1963

Monumenti "26 Korriku" gjendet në kuadër të varrezave Butel në Shkup.

Ai i kushtohet viktimave të tërmetit të Shkupit të vitit 1963. Monumenti është i hedhur në beton - është i dukshëm. Ka përfunduar në vitin 1965, ndërsa autor i monumentit është Georgi Gruin.

Edhe pse në shikim të parë ky monument mund të duket se është simetrik, nuk është ashtu. Krahasoni anën e majtë dhe të djathtë të monumentit. Përmes formave të aplikuara, si dhe përdorimit të plasaritjeve, monumenti krijon ndjenjë paqëndrueshmërie dhe brishtësie, duke aluduar drejtpërdrejt në pasojat e tërmetit, në të cilin u shkatërruan 80% e ndërtesave dhe më shumë se 1000 njerëz humbën jetën. Këtu është shtëpia e tyre e përjetshme.

Në këtë zonë rregullisht mbahen aktivitete përkujtimore në lidhje me këto ngjarje tragjike, të cilat janë gdhendur fort në kujtimet e banorëve të Shkupit.

BUTEL GROBISTA, SKOPJE
42.033145, 21.436296

VELES

“GUERNICA E MAQEDONISË” PRANË AUTOSTRADËS A1

Vendi

2 km nga A1, 43 km nga Shkupi.

Monumenti varrezor i partizanëve të rënë në Veles ndodhet afër autostradës “Miqësia” (A1) dhe është një mundësi ideale për pushim gjatë rrugës.

Historia

Ideja për ndërtimin e këtij monumenti grandioz daton që nga fundi i Luftës së Dytë Botërore. Një pjesë e fondeve për ndërtimin e tij janë mbledhur nga kontribute vullnetare. Është ngritur në përkujtim të 378 luftëtarëve të rënë dhe 209 viktimave të fashizmit nga kjo zonë. Themeli i monumentit u vendos në 1976, ndërsa objekti u përfundua në vitin 1979. U hap solemnisht në Ditën e kryengritjes, 11 tetor 1979, nga kryetari i Shoqatës së luftëtarëve të Jugosllavisë, Kosta Nagj. Në nëntor të po këtij viti, nga kisha “Shën Pantelejmon” u transferuan eshtrat e luftëtarëve nga Velesi dhe rethina dhe u vendosën në Monumentin varrezor nën simbolin qendror, i cili është një pemë e lulëzuar që simbolizon lirinë. Këtu është edhe varri i poetit të famshëm maqedonas Koço Racin.

UL. GANCHO HADZI PANZOV, VELES
41.723164, 21.788925

Autori/ët

Autorë të Monumentit varrezor janë Savo Sugotin - arkitekt, Ljubomir Denkoviq - skulptor (1936) dhe Petar Mazev - piktor (1927 - 1993).

Përshkrimi

Objekti është një konstrukcion prej betoni të armuar. Shkallët e pjerrëta të çojnë në të. Vetë forma e monumentit është një lule lulekuqeje, e cila në një moment të caktuar plasaritet, që simbolizon lindjen e diçkaje të re, dhe është i pranishëm edhe asociacioni i një helmete të plasaritur - simbol i fashizmit të mposhtur. Kjo është ideja e dy autorëve nga Novi Sadi: Denkoviq dhe Sugotin.

Formësimi i brendshëm artistik paraqitet përmes mozaikut të Mazev, i cili është një nga komplekset më të mëdha të mozaikut në Maqedoni me mbi 220 metra katrorë. Ai është ndërtuar me gurë natyral dhe artificial nga paste veneciane, në disa ngjyra, përmes së cilave ndahen simbolet dhe format nga njëra-tjetra. Përbën një kompozim prej pesë pikturave përmes të cilave autori na tregon historinë e popullit maqedonas, që nga periudha turke e deri në periudhën jugosllave të pas luftës. Më konkretisht, pesë pikturat përpunojnë motive nga skllavëria turke (taksa e gjakut), Velesi në periudhën ndërmjet dy luftave si një bastion i Partisë Komuniste (kryesisht me ngjyrë të kuqe), okupimi fashist i përfaqësuar nga një helmetë dominuese në kompozim, fitorja e revolucionit e mishëruar në një grua me dorë të ngritur dhe ndërtimi i pas luftës.

Për shumë vizitorë, ky mozaik është "Guernica Maqedonase".

KAVADAR

SHTËPIA E PËRJETSHME PËR LUFTËTARËT E TIKVESHIT

Vendi

11 km nga A1, 96 km nga Shkupi

Monumenti varrezor në Kavadar është një monumental që ndodhet shumë afër autostradës “Miqësia” (A1), i ngritur në një lartësi mbidetare prej 305 metrash, brenda Parkut të Qytetit në Kavadar, prej ku shihet panorama e qytetit dhe Tikveshit. Në objekt janë vendosur eshtrat e luftëtarëve të rënë dhe viktimave të fashizmit gjatë periudhës së Luftës nacional-çlirimtare (1941-1945) nga kjo zonë.

Historia

Objekti u hap më 7 shtator 1976 për nder të 31 vjetorit të çlirimit të qytetit. Është një shtëpi e stilizuar maqedonase e rrethuar me mure me trashësi 3 metra, me një shprehje arkitekturore të pastër dhe të qartë të realizuar në natur beton, përfaqësues origjinal i brutalizmit të atëhershëm të ri.

UL. METODIJA DZUNOV DZIKO, KAVADARCI
41.432735, 22.022673

Autori/ët

Autor i objektit është profesori në Fakultetin e arkitekturës në Shkup, Petar Muliçkoski (1929) i cili u zgjodh në konkurs publik. Ai gjithashtu është autor i ndërtesës së Qeverisë, si dhe i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare "Shën Klimenti i Ohrit" në Shkup.

Përshkrimi

Në pjesën e poshtme të rrethuar mund të futeni përmes dy dyerve të hekurta (jugore dhe veriore) në të cilat janë paraqitur kalaveshë rrushë. Në pjesën e hapur është galeria e heronjëve ku janë vendosur rreth njëzet pllaka mermeri me emrat e luftëtarëve të vrarë sipas renditjes alfabetike. Në dhomën nëntokësore kanë qenë të vendosura eshtra të partizanëve që deri atëherë ndodheshin në kishën Shën Dimitrija. Ekziston edhe një amfiteatër për orë historike dhe shfaqje të tjera, si dhe disa panele betoni. Gjatë viteve të nëntëdhjeta të shekullit të kaluar, eshtrat u transferuan në Muzeun në Kavadar për shkak të gjendjes së keqe të objektit. Në pjesën e sipërme të mbyllur mund të futeni përmes shkallëve në mes të objektit të cilat në formë spirale të çojnë lart. Kjo pjesë me lartësi prej 12 metrash është frymëzuar nga shtëpia tradicionale e Ohrit. Është i ndarë në dy kate që asocojnë në çardak.

I ndërtuar në beton, objekti është shprehje e tendencës së autorit të shndërrojë zgjidhjet tradicionale arkitekturore në gjurmë dhe simbole dhe ato janë aplikuar në ndërtesë në formë të një shenje semantike - një simboli ose ornamenti të integruar në mënyrë që të ndiejë vazhdimësinë e traditës së ndërtimit. Tendencat bashkëkohore botërore (veçanërisht konstruktivizmi dhe brutalizmi) në arkitekturë kanë ndikuar shumë në krijimtarinë e Muliçkoski-t.

MONUMENTI VARREZOR

NË KËRÇOVË

Vendi

120 km nga A1, 112 km nga Shkupi, 63 km nga Ohri.

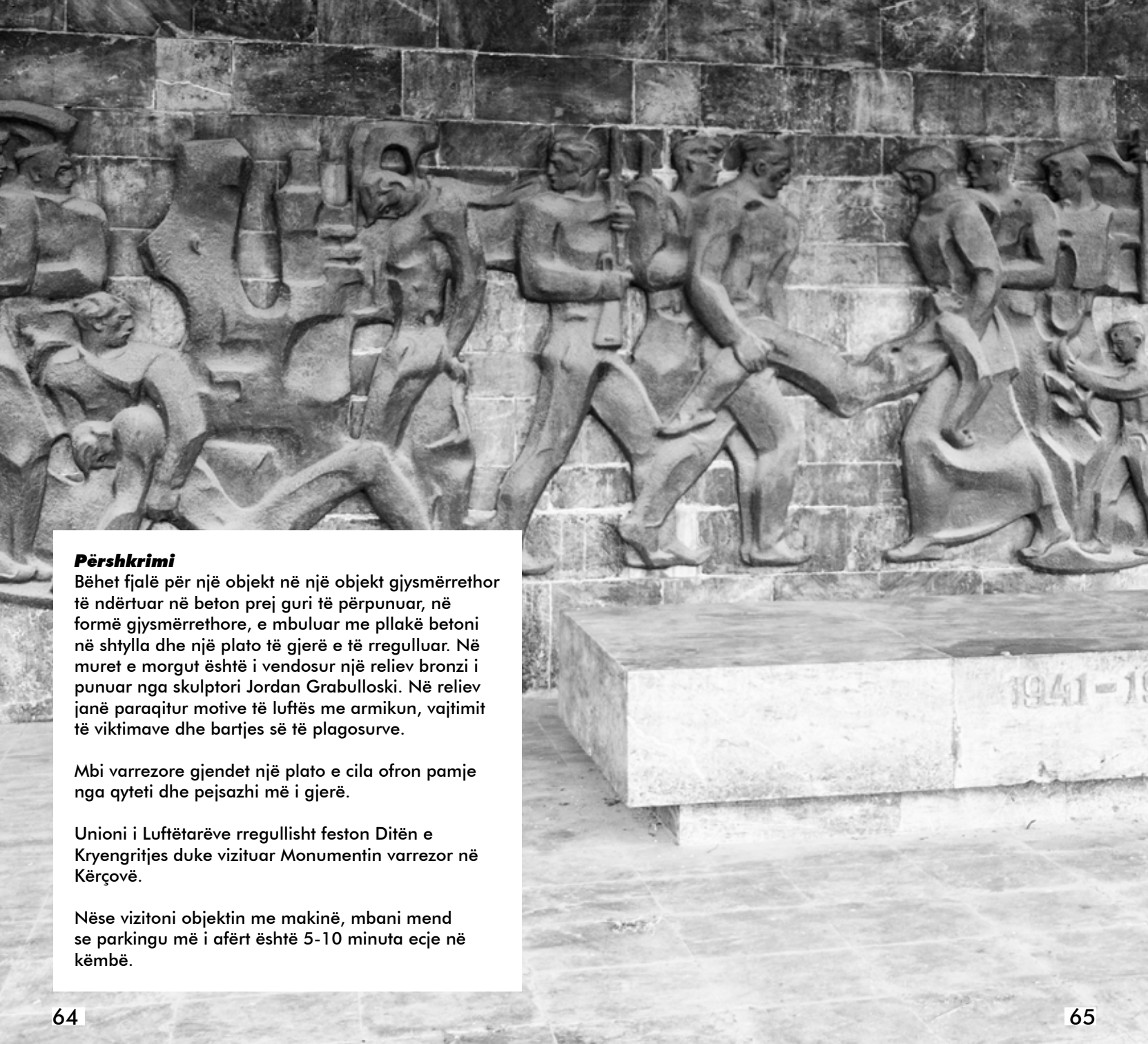
Monumentet varrezore si objekte fillojnë të ndërtohen në periudhën midis dy luftërave botërore, dhe më intensivisht pas Luftës së Dytë Botërore. Ato janë në thelb një lloj i veçantë i varrezave (morg), zakonisht me përmbajtje simbolike dhe janë formësuar në objekte monumentale. Gjatë kësaj periudhe në shumë vende janë ndërtuar monumente varrezore (Veles, Kavadar, Strumicë, Kërçovë, etj.). Monumenti varrezor në Kërçovë është i vendosur në qendër të qytetit, në kodrën (Kala ja Kitino).

Historia

Objekti është ndërtuar për nder të luftëtarëve të rënë në Luftën nacionalçlirimtare nga rajoni i Kërçovës. Ndërtimi i tij përfundoi në vitin 1968. Në këtë objekt janë vendosura eshtrat e 511 luftëtarëve (196 prej të cilëve nuk janë nga rajoni i Kërçovës), përfshirë edhe heronjtë kombëtar Mirko Milevski dhe Ibe Palikuqa.

UL. 29 NOEMVRI, KICHEVO
41.512957, 20.966251

Përshkrimi

Bëhet fjalë për një objekt në një objekt gjysmërrethor të ndërtuar në beton prej guri të përpunuar, në formë gjysmërrethore, e mbuluar me pllakë betoni në shtylla dhe një plato të gjerë e të rregulluar. Në muret e morgut është i vendosur një reliev bronzi i punuar nga skulptori Jordan Grabulloski. Në reliev janë paraqitur motive të luftës me armikun, vajtimin të viktimave dhe bartjes së të plagosurve.

Mbi varrezore gjendet një plato e cila ofron pamje nga qyteti dhe peisazhi më i gjerë.

Unioni i Luftëtarëve rregullisht feston Ditën e Kryengritjes duke vizituar Monumentin varrezor në Kërçovë.

Nëse vizitoni objektin me makinë, mbani mend se parkingu më i afërt është 5-10 minuta ecje në këmbë.

FORTESA E LIRISË

NË KOÇAN

Vendi

69 km nga A1, 102 km nga Shkupi, 64 km nga kalimi kufitar "Dellçevë"

Monumenti i Lirisë është një përmendore monumental kushtuar luftës për lirinë e popullit maqedonas nga Kryengritja e Ilindenit deri te Luftën nacionalçlirimtare që ndodhet në Kodrën e Lokubisë në Koçani, në një lartësi mbidetare prej 524 metrash.

Historia

Ndërtimi i monumentit filloi në vitin 1975 dhe u financua nga Kuvendi i Komunës së Koçanit dhe qytetarët përmes një marrëveshje vetë-qeverisëse. Është shpallur një konkurs publik në të cilin kanë aplikuar një numër i madh autorësh nga ish-Jugosllavia, ndërsa Komisioni ka përzgjedhur autorët Radovan Ragjenoviq dhe Gligor Çemerski. Objekti është përfunduar solemnisht në ditën e Republikës - 28 nëntor 1981.

Autori/ët

Radovan Ragjenoviq (1940) është arkitekt i njohur maqedonas, autor i një numri objektesh në vendin tonë, Rusi, Ukrainë dhe Irak. Gligor Çemerski (1940 - 2016) ishte një piktor dhe skulptor i afirmuar maqedonas me një opus imponant për të cilin u dekorua në vendin tonë dhe jashtë vendit.

UL. KIRIL I METODIJ, KOÇANI
41.918931, 22.407146

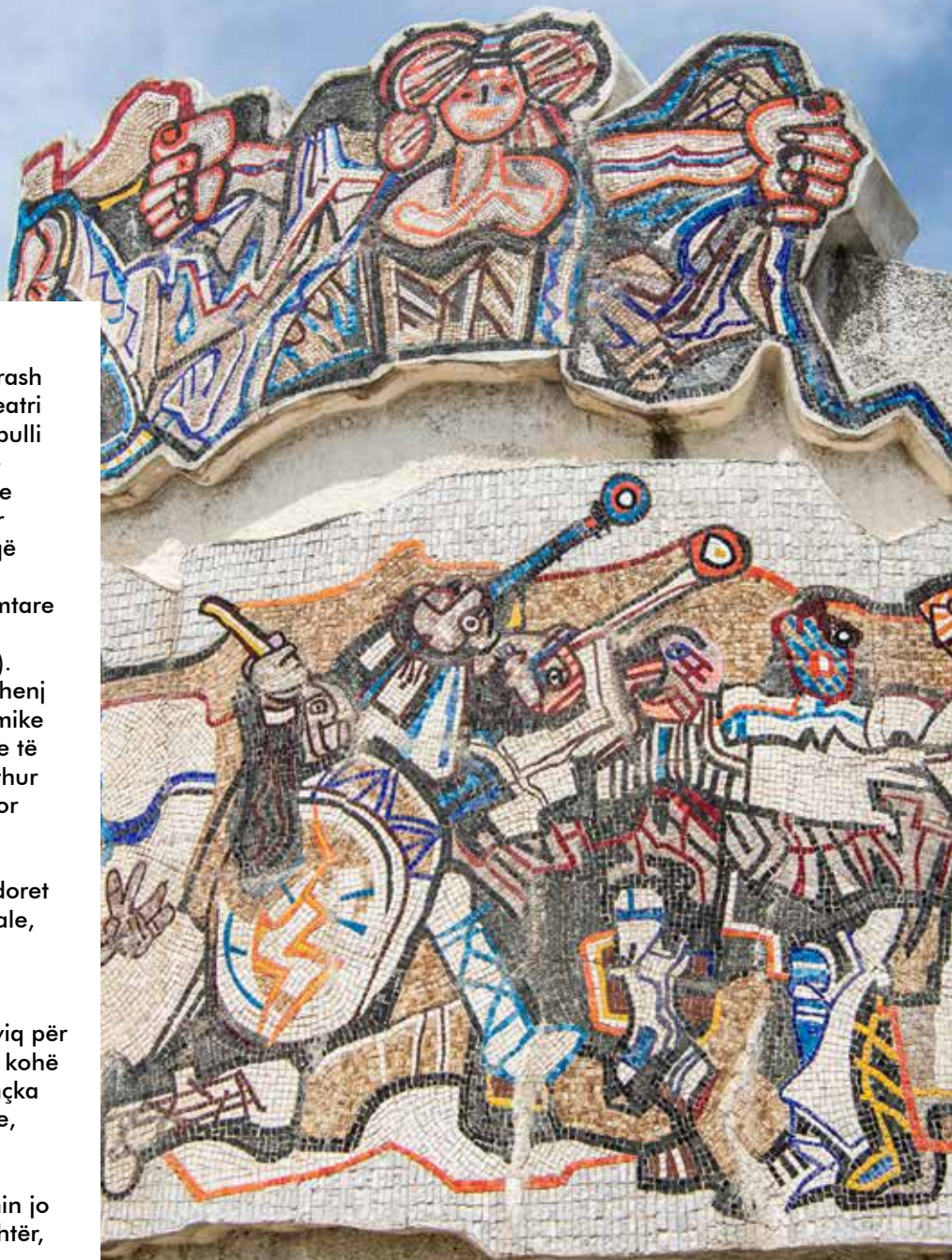
Përshkrimi

Monumenti është një kompleks i madh strukturash murale të hapura të vendosura rreth një amfiteatri qendror. Struktura i ngjan mbetjeve të një tempulli dhe është plotësisht i hapur ndaj natyrës, duke formuar një tërësi ambientale me rrethinën dhe horizontin më të gjerë. Në mure janë vendosur mozaikët e Gligor Çemerski-t - gjithsej nëntë që mbulojnë një sipërfaqe prej 335 m². Mozaikët tregojnë momente domethënëse të Luftës çlirimtare të popullit maqedonas (frizë Lirinë, rezistencën - linden, Revolucionin, altarin e viktimave, etj.). Bëhet fjalë për njërin nga mozaikët më të mëdhenj në vend që bën përshtypje me shprehjen dinamike të ngjyrave dhe lëvizjes, si dhe figurat abstrakte të përdorura. Në këtë kompozim, Çemerski ndërthur elemente nga historia maqedonase, folklori, por edhe elemente fetare dhe mitike.

Hapësira e kompleksit përkujtimor shpesh përdoret për ngjarje dhe shfaqje të ndryshme ceremoniale, por shpesh ka qenë shënjestër e huliganëve.

Kuptimi

Arkitekti i njohur i Beogradit Bogdan Bogdanović për Komplexin Memorial në Koçan thotë: "Në një kohë kur në Europë dhe Jugosllavi menduan se gjithçka u tha për temën e monumenteve monumentale, në Koçan u treguan iniciativa të reja që lidhin krijimtarinë monumentale me antikitetin, para antikitetit dhe modernitetit tonë dhe në të njohin jo vetëm të tashmen, por edhe të ardhmen. Mjeshtër, tani je një protomjeshtër."

KRUSHEVË MAKEDONIUMI

**NJËRA NGA 10 NDËRTESAT MË UNIKE
NË BOTË**

Vendi

83 km nga A1, 120 km nga Ohri, 135 km nga Shkupi

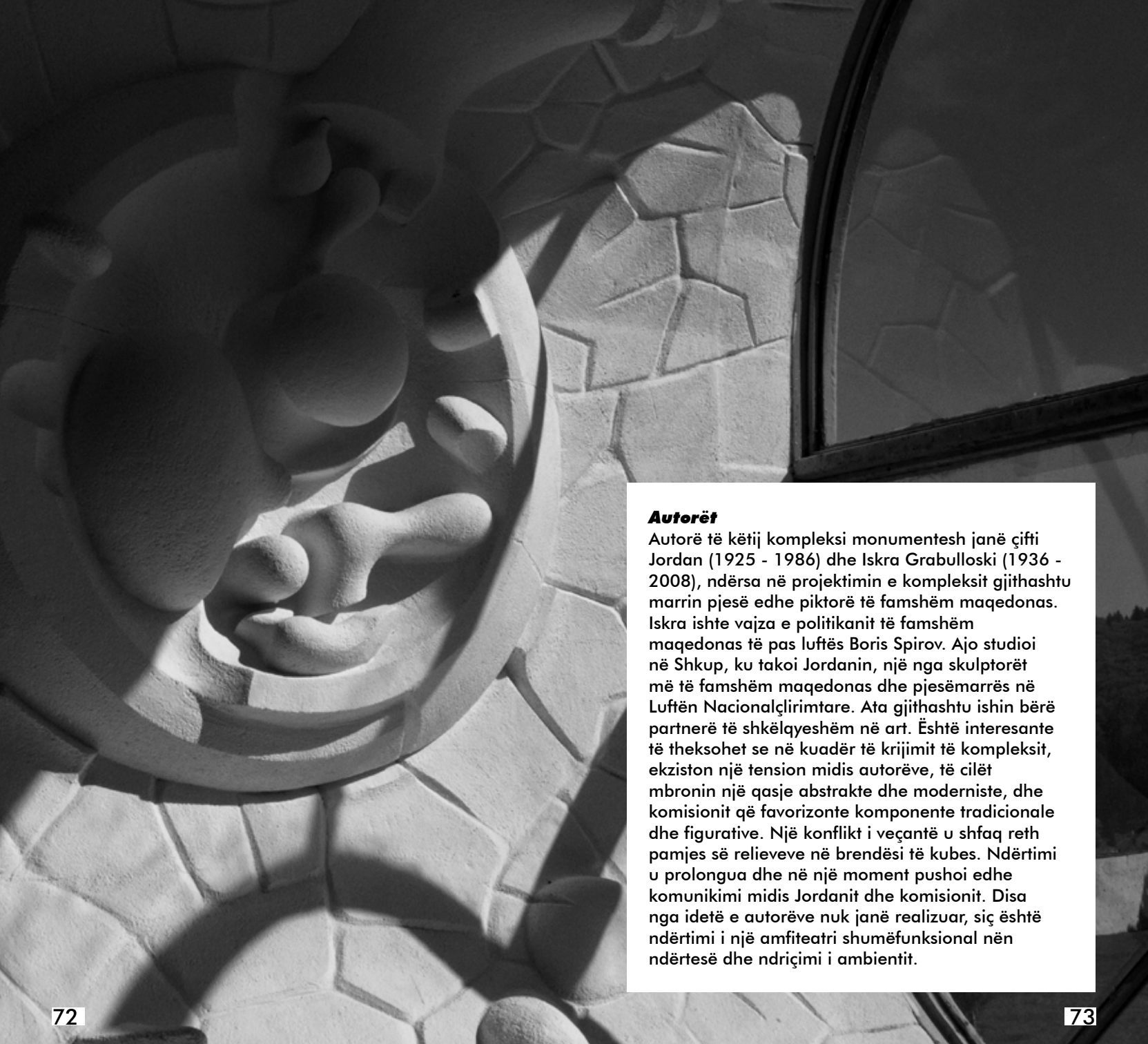
Monumenti "Ilinden", i njohur ndryshe edhe si "Makedonium", është një nga monumentet më të famshme dhe më të ndërlikuar në vend. Ai është i ngritur për nder të Kryengritjes së Ilindenit kundër qeverisë turke në vitin 1903, si dhe Seancës së Parë të KAÇKM të mbajtur më 1944, mbi të cilin u hodhën themelet e shtetit të lirë maqedonas. Ky monument është mishërim i luftës dhe aspiratës shekullore të popullit maqedonas dhe komuniteteve të tjera për një shtet të lirë dhe të pavarur. Ndodhet në zonën e bukur të Krushevës në një lartësi mbidetare prej 1.300 metrash, në një vend ku konsiderohet se është shpallur Republika e Krushevës në vitin 1903.

Historia

Ky monument kulture, i mbrojtur me ligj, u hap në 2 gusht 1974, në 30 vjetorin e Seancës së Parë të KAÇKM dhe 71 vjetorit të Kryengritjes së Ilindenit. Procesi i ndërtimit filloi në vitin 1968, kur u formua Komisioni Parlamentar, dhe më 6 maj 1970, ky model konceptual u zgjodh nga gjithsej tetë punime të paraqitura.

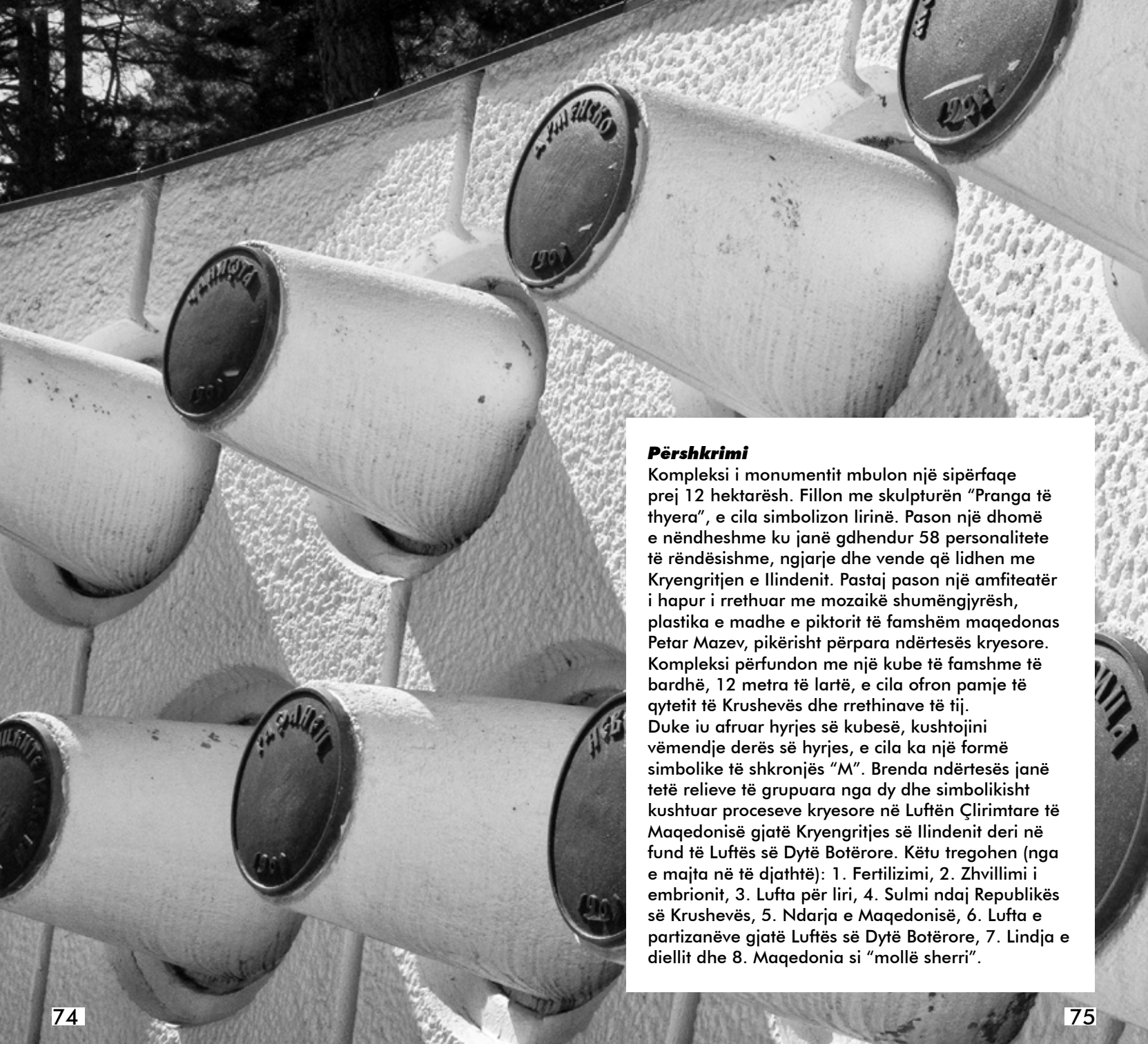

UL. NIKOLA KAREV 62, KRUSHEVO
41.376324, 21.247793

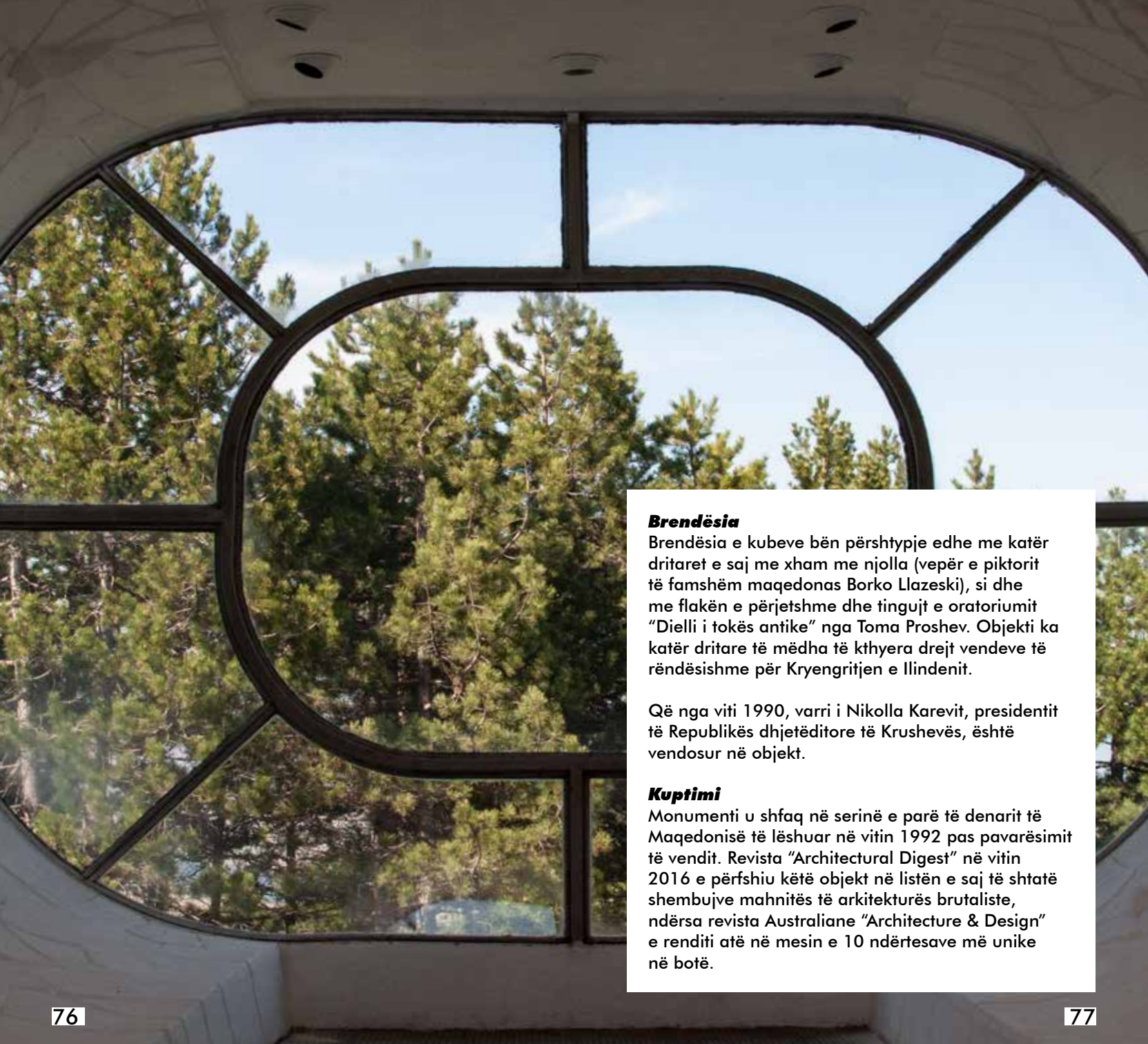
Autorët

Autorë të këtij kompleksi monumentesh janë çifti Jordan (1925 - 1986) dhe Iskra Grabulloski (1936 - 2008), ndërsa në projektimin e kompleksit gjithashtu marrin pjesë edhe piktorë të famshëm maqedonas. Iskra ishte vajza e politikanit të famshëm maqedonas të pas luftës Boris Spirov. Ajo studioi në Shkup, ku takoi Jordanin, një nga skulptorët më të famshëm maqedonas dhe pjesëmarrës në Luftën Nacionalçlirimtare. Ata gjithashtu ishin bërë partnerë të shkëlqyeshëm në art. Është interesante të theksohet se në kuadër të krijimit të kompleksit, ekziston një tension midis autorëve, të cilët mbrojnë një qasje abstrakte dhe moderniste, dhe komisionit që favorizonte komponente tradicionale dhe figurative. Një konflikt i veçantë u shfaq rreth pamjes së relievave në brendësi të kubes. Ndërtimi u prolongua dhe në një moment pushoi edhe komunikimi midis Jordanit dhe komisionit. Disa nga idetë e autorëve nuk janë realizuar, siç është ndërtimi i një amfiteatri shumëfunksional nën ndërtesë dhe ndriçimi i ambientit.

Përshkrimi

Kompleksi i monumentit mbulon një sipërfaqe prej 12 hektarësh. Fillon me skulpturën “Pranga të thyera”, e cila simbolizon lirinë. Pason një dhomë e nëndheshme ku janë gdhendur 58 personalitete të rëndësishme, ngjarje dhe vende që lidhen me Kryengritjen e Ilindenit. Pastaj pason një amfiteatër i hapur i rrethuar me mozaikë shumëngjyrësh, plastika e madhe e piktorit të famshëm maqedonas Petar Mazev, pikërisht përpara ndërtesës kryesore. Kompleksi përfundon me një kube të famshme të bardhë, 12 metra të lartë, e cila ofron pamje të qytetit të Krushevës dhe rrethinave të tij. Duke iu afruar hyrjes së kubesë, kushtojini vëmendje derës së hyrjes, e cila ka një formë simbolike të shkronjës “M”. Brenda ndërtesës janë tetë relieve të grupuara nga dy dhe simbolikisht kushtuar proceseve kryesore në Luftën Çlirimtare të Maqedonisë gjatë Kryengritjes së Ilindenit deri në fund të Luftës së Dytë Botërore. Këtu tregohen (nga e majta në të djathtë): 1. Fertilizimi, 2. Zhvillimi i embrionit, 3. Lufta për liri, 4. Sulmi ndaj Republikës së Krushevës, 5. Ndarja e Maqedonisë, 6. Lufta e partizanëve gjatë Luftës së Dytë Botërore, 7. Lindja e diellit dhe 8. Maqedonia si “mollë sherri”.

Brendësia

Brendësia e kubeve bën përshtypje edhe me katër dritaret e saj me xham me njolla (vepër e piktorit të famshëm maqedonas Borko Llazeski), si dhe me flakën e përjetshme dhe tingujt e oratoriumit “Dielli i tokës antike” nga Toma Proshev. Objekti ka katër dritare të mëdha të kthyer drejt vendeve të rëndësishme për Kryengritjen e Ilindenit.

Që nga viti 1990, varri i Nikolla Karevit, presidentit të Republikës dhjetëditore të Krushevës, është vendosur në objekt.

Kuptimi

Monumenti u shfaq në serinë e parë të denarit të Maqedonisë të lëshuar në vitin 1992 pas pavarësimit të vendit. Revista “Architectural Digest” në vitin 2016 e përfshiu këtë objekt në listën e saj të shtatë shembujve mahnitës të arkitekturës brutaliste, ndërsa revista Australiane “Architecture & Design” e renditi atë në mesin e 10 ndërtesave më unike në botë.

VALLËZIMI I PATHYESHMËRISË

NË PRILEP

Vendi

50 km nga A1, 133 km nga shkupi, 109 km nga Ohri

Lugina e të pamposhturve paraqet një kompleks memorial kushtuar luftëtarëve të rënë në Luftën nacionalçlirimtare dhe ndodhet në Parkun memorial të revolucionit në Prilep.

Historia

Prilepi ka një rëndësi të madhe për Luftën Nacionalçlirimtare, veçanërisht për rezistencën ndaj okupatorit fashist. Në këtë qytet, më 11 tetor 1941, filloi kryengritja kundër fashizmit, një datë që festohet si festë shtetërore në vendin tonë. Më shumë se 8,000 njerëz nga kjo zonë morën pjesë në luftën çlirimtare, më shumë se 650 luftëtarë u vranë, 15 partizanë u shpallën heronj kombëtarë, dhe 141 u dekoruan me "Medalje përkujtimore të partizanëve - 1941". Qyteti mori gjithashtu dekoratën "Hero i Popullit" në vitin 1975.

Autori

Autor i këtij kompleksi memorial është arkitekti, profesori dhe kryetari i njohur i Beogradit Bogdan Bogdanoviq (1922 - 2010). Ai është i njohur për një numër të madh monumentesh memoriale në territorin e ish-Jugosllavisë, përfshirë monumentin "Lulja e gurit" në kampin Jasenovac në Kroaci.

Në vitin 1960, kryetari i atëhershëm i qytetit filloi një iniciativë për ndërtimin e një kompleksi memorial. Autori është kontaktuar nga autoritetet me dëshirë që të përfundojë objektin në shënimin e 20 vjetorit të kryengritjes kundër fashizmit, dhe është arritur. Objekti u hap më 11 tetor 1961 dhe kjo është njëra nga veprat më shpejtë të kryera të Bogdanoviq-it.

PARK NA REVOLUCIJATA, PRILEP
41.334025, 21.554609

Përshkrimi

Monumenti ka një formë gjysmërrethore me një pjesë të brendshme të shtruar me pllaka mermeri të bardhë. Emrat e 462 luftëtarëve të rënë nga kjo zonë, sipas radhitjes alfabetike, janë të mbishkruara në këtë monument, ndërsa eshtrat e tyre gjenden në dhomën e nëndheshme. Tetë urna prej mermeri (të bëra nga mermeri i famshëm i Prilepit - Sivec, i lartë 3 deri në 5 metra) ngrihen në atrium, të cilat, sipas disa autorëve, simbolizojnë formimin e aradhave partizane dhe shndërrimin e tyre në formacione më të mëdha ushtarake. Urna më e madhe me simbolin e flakës së përjetshme paraqet pamposhtjen e popullit maqedonas. Sipas autorëve të tjerë, tetë monolitët janë një përbërje e valltareve që luajnë rreth figurës më të lartë “perëndeshë” në ritmin e vallëzimit tradicional maqedonas.

Monumenti i afroheni nëpërmjet hyrjes kaskade të shtruar me pllaka, në të cilën që në fillim nga ana e majtë gjenden bustet përkujtimore të heronjve nga kjo zonë.

Është e rëndësishme të theksohet se autori i kompozimit nuk përfshin flamuj, zjarr të përjetshëm ose yll me pesë gjemba që ishin shumë të zakonshme gjatë kësaj periudhe, duke arritur kështu komunikimin me vizitorët jashtë kornizës ideologjike nga e cila rrjedh.

Lugina e të pamposhturve është treguar në stemën e qytetit të Prilepit.

VATRA E ATDHEUT

NË STRUMICË

Vendi

34 km nga A1, 143 km nga Shkupi
Monumenti varrezor gjendet në kodrën Samoranica në Strumica.

I vendosur në një lartësi mbidetare prej 327 metra, Monumenti varrezor është shtëpia e përjetshme e luftëtarëve të vrarë të Luftës nacionalçlirimtare nga kjo zonë. Ndër të tjera, në varrezore janë eshtrat e Bllagoj Jankov - Muçeto, Geras Cunev, Sando Masev, Vasil Surçev, Kiro Abrashev etj.

Historia

Ndërtimi i objektit filloi në vitin 1979 dhe u hap në Ditën e luftëtarit, 4 korrik 1982, kur u transferuan edhe reliktet.

Autori

Bllagoj Kolev (1930), profesor në Fakultetin e arkitekturës në Shkup dhe autor i disa objekteve të stilit modernist, përfshirë ndërtesën e "Nova Makedonija" dhe Stopanska Banka në Shkup, është autor i këtij monumenti.

Përshkrimi

Monumenti është i ndërtuar me mermer të bardhë. Në rrafsh gjendet salla me sarkofagun me mermer kafe dhe është ndërtuar në idenë e një amfiteatri të hapur, ndërsa kanavacat prej mermeri janë në formë të zinxhirëve të thyer, skllavërisë së thyer. Tekstet "Ju e keni ndezur oxhakun e atdheut, keni forcuar themelet e lashta, keni krijuar një hapësirë të trazuar, në zemrën tuaj" të Koce Sollunski-t janë të shkruara përpara hyrjes në sallë.

UL. KIRIL I METODIJ, STRUMICA
41.431736, 22.635247

FITORE EDHE NË QYTETIN E FUNDIT TË ÇLIRUAR

TETOVË

Vendi

44 km nga Shkupi, 48 km nga A1

Monumenti "Fitorja" gjendet në qendër të Tetovës. Tek vendasit ky monument njihet edhe si "Monumenti i revolucionit" apo "Monumenti i gruas luftëtare".

Historia

Tetova ishte qyteti i fundit i çliruar në territorin e vendit tonë. Për ndërtimin e monumentit është shpallur konkurs, në të cilin fitoi modeli konceptual i Borka Avramova-s. Borka Avramova (1924 - 1993) lindi në Tetovë dhe u diplomua në Akademinë e Arteve të Bukura në Zagreb. Avramova është skulptorja e parë akademike maqedonase që organizoi ekspozitën e saj të parë solo të skulpturave në vitin 1954 në Shkup, e cila ishte edhe ekspozita e parë solo e një artisteje femër në vendin tonë.

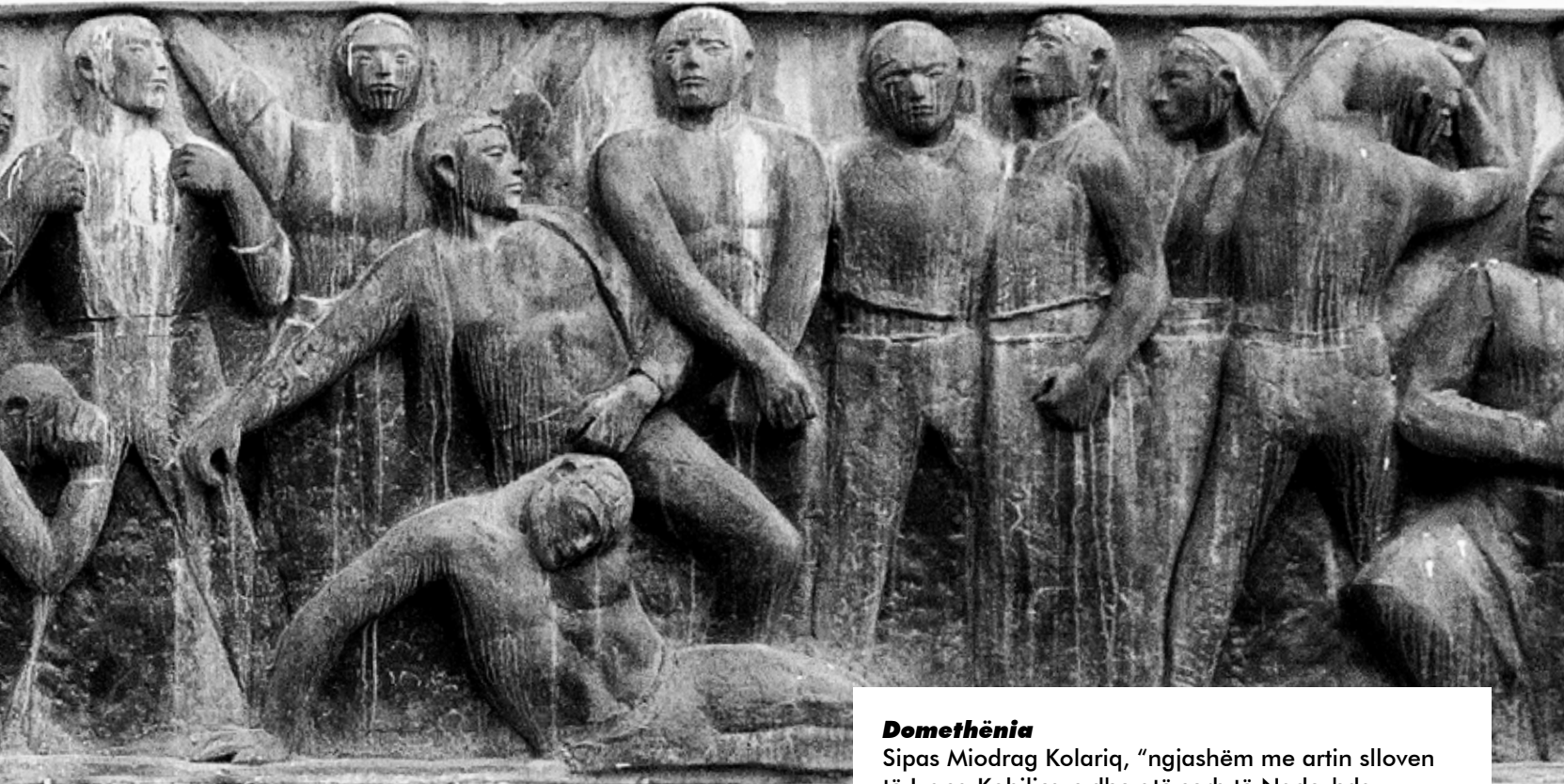
Monumenti është ndërtuar në vitin 1961 dhe është vendosur para ndërtesës së atëhershme të Komunës së Tetovës. Në vitin 1965, ndërtesa u rrënuar dhe në vend të saj u ndërtua Shtëpia e Kulturës.

Përshkrimi

Monumenti përbëhet nga një figurë femërore dhe një përbërje reliev me një motiv nga lufta nacionalçlirimtare në Luftën e Dytë Botërore. Figura femërore është hedhur në bronz me një shtat të plotë dhe me qëndrim në këmbë, e vendosur në bazament betoni. Kjo vepër karakterizohet nga thjeshtësia dhe modestia, dhe është realizuar në një formë moderne, pa përmasa klasike anatomike, e cila karakterizon opusin e Avramova-s.

UL. MARSAL TITO, TETOVO
42.009367, 20.972354

Domethënia

Sipas Miodrag Kolariq, "ngjashëm me artin slloven të Ivana Kobilica-s dhe atë serb të Nadezhda Petroviq-it, Borka Avramova që në shfaqjen e saj të parë ka shfaqur fuqi befasuese të shprehjes dhe një temperament skulpturor shpues". Jo në shikim të parë, sepse, duke tejkaluar gërshetimin e ndërlikuar të kuptimeve moderne stilistike dhe tematike, ajo nguliti modelin dhe materialin e saj me një mënyrë të shkëlqyeshme, shumë të ndjeshme dhe poetike të profilizimit, duke devijuar nga bota objektive vetëm aq sa ai devijim kërkonte një vazhdimësi stilistike të caktuar dhe logjike". Kjo vepër është e pranishme në shumë botime jugosllave të skulpturave.

Nëse udhëtoni për në Ohër, ky monument është një stacion rrugor ideal.

VENDI I SHENJTË NË ISARIN E SHTIPIT

Vendi

76 km nga Shkupi, 41 km nga A1

Kompleksi memorial i luftëtarëve të rënë të Revolucionit gjendet në anën lindore të kalasë së Shtipit. I dedikohet partizanëve që vdiqën në Luftën e dytë botërore.

Historia

Gjatë viteve të gjashtëdhjeta të shekullit të kaluar u ngrit iniciativa për ndërtimin e një objekti adekuat për kujtimin e luftëtarëve të rënë nga Shtipi. Në konkursin e shpallur fitoi arkitekti i njohur nga Beogradi Bogdan Bogdanoviq (1922 – 2010) i cili është autor edhe i “Luginës së të pamposhturve” në Prilep.

Ndërtimi i këtij kompleksi memorial ka zgjatur 5 vite dhe solemnisht është hapur në 30 -vjetorin e çlirimit të qytetit të Shtipit (8 nëntor 1974).

ISAR, SHTIP

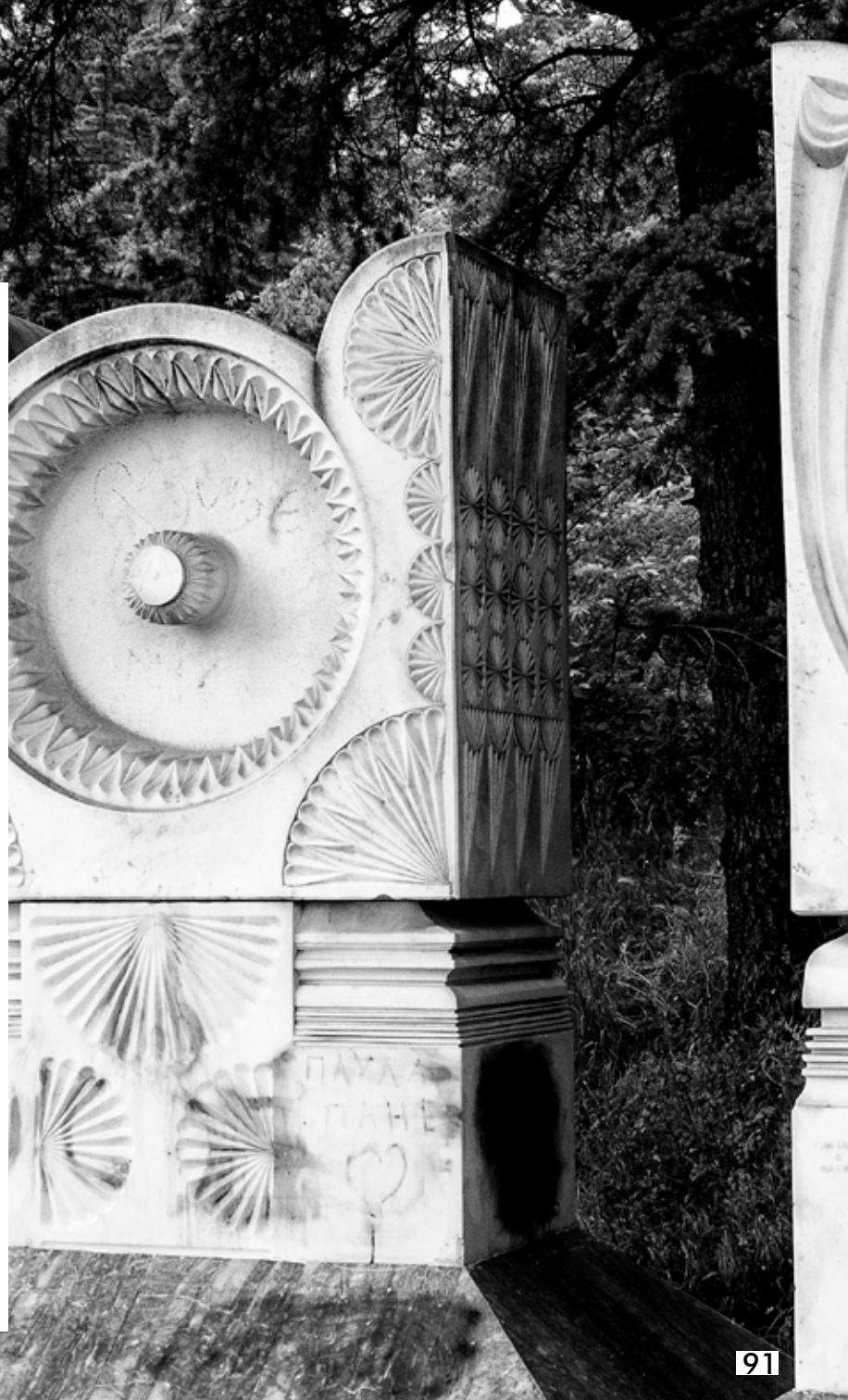
41.737779, 22.186461

Përshkrimi

Monumenti është i vendosur në një terren specifik. Përfshin dy rafshina të lidhura me shkallë të pjerrëta. Në rafshin e poshtëm janë të vendosur 3 shtylla të mermerit (me lartësi afër 3 metra) të renditura në një lloj porte simbolike. Duke i ngjitur në rafshin e sipërm, nga ana e djathtë dhe e majtë e shkallëve mund të vëreni emrat e një pjese të luftëtarëve të vrarë. Në rafshin e sipërm gjenden 12 monumente (monolite) nga mermeri i bardhë, me lartësi afër 2 metra dhe të formësuar me ornamente gjeometrike – rozeta. Ato janë të vendosura rreth një urne guri me lartësi të njëjtë nën të cilën gjendet dhoma e nëndheshme me eshtrat e luftëtarëve.

Monolitet janë të ngjajshme, por përmbajnë elemente dhe simbole të ndryshme. Për simbolikën e kësaj përbërje ekzistojnë më shumë pikëpamje. Nëse vëreni pjesën e sipërme të monumenteve, do të shihni se ato përfundojnë me një formë specifike që i ngjan bririt dhe disa autorë i ndërlidhin me qytetërimin Minoan (qytetërimi më i vjetër evropian në ishullin e Kretës) ku këto forma kanë treguar se vendi është i shenjtë. Për simbolet që gjenden në mes monumenteve poashtu ekzistojnë më shumë pikëpamje (dielli si simbol i vendit tonë, elemente që përkujtonë filigranët, lule lulëkuqeje figurative, por edhe pikëpamje se monumentet paraqesin Ciklopet me një sy, si një fuqi destruktive e natyrës dhe simbol i fashizmit).

Kjo hapësirë ofron një pamje të mrekullueshme kah qyteti dhe rrethi më i gjerë. Përdoret për ngjarje përkujtimore, por shpeshherë ka qenë edhe cak i huliganëve.

INFORMACIONE THEMELORE

Emri zyrtar: Republika e Maqedonisë së Veriut

Sipërfaqja: 25.713 km²

Popullsia: 2.022.547 (2002)

Kryeqyteti: Shkup

Aeroporti: Aeroporti ndërkombëtar Shkup dhe Aeroporti ndërkombëtar "Shën Apostuli Pali" - Ohër

Monedha: denarë (kursi i këmbimit: 1 euro = 61,5 denarë)

Gjuha: Gjuha maqedone dhe shkrimi cirilik si dhe gjuha të cilën e flasin së paku 20% e qytetarëve (gjuha shqipe) dhe shkrimi i saj, në pajtim me Ligjin. Komunitetet tjera në vend flasin edhe gjuhën turke, serbe, rome dhe vllehe.

Religjioni: reth 65% e popullatës i përkasin fesë ortodokse-të krishterë, reth 33% - besimit islam, të tjerët janë – katolik, protestant, hebrenj etj.

Festat shtetërore: 1 Janar (Viti i ri), 7 Janar (Krishilindje), Pashkët dhe dita e dytë e Pashkëve, 1 Maj (Dita e punës), 24 Maj (Shën Kirli dhe Metodi – Dita e edukatorëve gjithë sllav), dita e parë e Fitër bajramit, 2 Gusht (Dita e Republikës), 8 Shtatori (Dita e pavarësisë), 11 Tetori (Dita e kryengritjes kombëtare), 23 Tetori (Dita e betejës revolucionare maqedonase) dhe 8 Dhjetori (Shën Klimenti i Ohrit).

Parqet kombëtare: Pelister, Mavrovë dhe Galiçicë

Orari i punës: institucionet shtetërore (e hënë – e premte, nga 8:30 deri 16:30), bizneset private e hënë – e premte, nga 8:30 deri 20:00, e shtunë nga 09:00 deri 15:00). Shitoret në vendet turistike gjatë sezonit, si dhe qendrat e mëdha tregtare, punojnë edhe të dielave.

Numra të rëndësishëm

Kodi telefonik i vendit +389

Policia 192

Brigada e zjarrfikësve 193

Ndihma e shpejtë 194

Qendra rajonale për menaxhim me kriza 195 ShAMM

ndihmë në rrugë 196

PËR PROJEKTIN

Ky aplikacion është përgatitur në kuadër të projektit “Monumentet dhe arkitektura brutaliste në Maqedoninë e Veriut: Nxitja e promovimit turistik për përkrahje të zhvillimit rural” të implementuar nga ana e Institutit për përkrahje strategjike dhe edukim IPSE nga Shkupi. Qëllimi kryesor i projektit është nxitja e zhvillimit rural nëpërmjet hartëzimit të vendeve dhe zhvillimit të turneut të ri dhe autentik të cilin mund ta shijojnë turistët vendorë dhe të huaj duke shfrytëzuar mjete të reja inovative për promovim turistik.

Projekti “Monumentet dhe arkitektura brutaliste në Maqedoninë e Veriut: Nxitja e promovimit turistik për përkrahje të zhvillimit rural” është finansuar nga një grant i Projektit për zhvillim dhe promovim të turizmit të Këshillit rajonal për bashkëpunim (KRB). Projekti i (KRB) është financuar nga Bashkimi Evropian dhe është implementuar si përpjekje për kontribut në rritjen e konkurrencës së gjashtë ekonomive të Ballkanit Perëndimor nëpërmjet përkrahjes për zhvillim dhe promovim të ofertës së përbashkët rajonale, kulturore dhe alternative.

Mospranim përgjegjësie: Ky botim është realizuar nëpërmjet një granti të siguruar nga Projekti për Zhvillim dhe Promovim të Turizmit i Këshillit për Bashkëpunim Rajonal, i financuar nga Bashkimi Evropian. Përmbajtjet e tyre janë përgjegjësi vetëm e Institutit për Kërkime Strategjike dhe Edukim (ISIE) dhe jodomosdoshmërisht reflektojnë pikëpamjet e Këshillit për Bashkëpunim Rajonal të Bashkimit Evropian.

Regional Cooperation Council

This project is funded
by the European Union

Nga Makedoniumi në Krushevë nëpërmjet "Gernika"-s maqedonase në Veles përkaj
autostradës A1 deri te arkitektura unike brutaliste në Shkup, shijoni turneun më unik
në vendin tonë i cili është pjesë e Itinerarit monumental Ballkanik.

Zbuloni rrëfime dhe vende të harruara për të cilët flet bota!

www.monumental.mk

www.isie.org.mk